

ugrozili staru istoriju, tim pre što se i nova istorija susreće sa nizom problema: definicija istorije, njene metode, čitanje izvora, objašnjenja, razumevanja, itd.“ (217).

„Krajnji smisao istorije“ naziv je pretposljednog poglavlja knjige, u kome se objašnjava da pitanje o krajnjem smislu istorije može biti stvar filozofije istorije, ali ne i istorije, koja „kao nauka, to jest istinita svest o prošlosti, priča o onome što se zbilo, ali se ne pita za smisao toga zbivanja, premda ga na neki način podrazumeva“ (221). Profesor Šušnjić smatra da su rijetki „oni koji su uvideli da istorija nije progres nego proces: otvoren kako za napredovanje tako i za nazadovanje“ (223). Za ideju o kraju istorije autor tvrdi da „izvire iz nepoznavanja ljudske prirode, koja je ključna kada su sukobi u pitanju“ i da „rešenje nekih oblika sukoba ne znači i kraj sukobima“, jer se uvijek „otvaraju vrata za nove i drukčije oblike sukoba, pa tako istorija nema i ne može da ima svoj kraj“ (223). Stoga, krajnji smisao istorije ne možemo naći u istoriji, već izvan nje, a to znači da postoji „nadihistorijski smisao i istorijski uslovljeni načini njegova ostvarivanja“ (224).

U posljednjem poglavlju knjige naslovljenom „Postmoderni mišljenje“ autor nas najprije upoznaje sa osnovnim karakteristikama postmodernog mišljenja, ukazujući nam na to da ono zapravo počiva na „osporavanju, razgradnji ili 'dekonstrukciji' modernih pojmova, teorija i pogleda na svet“ (241). U nastavku se prei-

spituju dometi i kvalitet postmodernog mišljenja u odnosu na moderno, da bi se podnaslovom „Postmoderna i istorija“ najavilo sagledavanje posljedica postmoderne kritike istorije i konstatovalo da one vode približavanju „istorije poeziji kao ranijem govoru o ljudskoj veličini i bedi. Aristotelovo strogo razlikovanje između istorije i poezije, razuma i mašte, ne može se održati u svetlu postmoderne misli“ (262). Kao ključno, postavlja se pitanje da li iskazi postmodernih istoričara spadaju u istorijsku nauku, ako se ne mogu provjeriti na činjenicama? Očigledno ne, i stoga autor zaključuje da je to i „razlog što postmoderna istorija nije imala i neće imati snažniji uticaj na tok istorijske nauke“ (263).

Istaknuli smo tek djelić zapažanja i promišljanja profesora Đura Šušnjića. Njihovi izvori dijelom su dati u priloženoj „Odabranoj literaturi“, u citatima i u samom tekstu. (Sa)znanja koja nam se isporučuju u knjizi *Nedovršeni razgovor* ne tiču se samo teorije istorije, iako je to dominantna tema, pa je stoga, osim istoričarima, filozofima i teoretičarima istorije, knjiga korisna svima koji se bave društvenim i humanističkim naukama.

Osim navedenog, čitaoci sklone uživljavanju u tekst doživjeće prepoznatljivu specifičnost autorovog stila u kojem „umetnost i nauka mešaju svoje vode“.

Slobodan Zečević

Frensis Fukujama, *Građenje države*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007.

Polazna teza Frensis Fukujame u njegovom najnovijem djelu *Građenje države* jeste da su slabe države uzrok siromaštvu, drogi, AIDS-u, i drugim problemima savremenih društava. Slabe, nekompetentne vlade, ili nepostojeće vlade izvor su ozbiljnih problema, pogotovo u zemljama u razvoju. Slabe države izazi-

vaju posljedice za čitav svijet. Zbog toga je građenje države i nacionalno i međunarodno pitanje prvog reda. Bez obzira na neophodnost i značaj međunarodnog konteksta, građenje države mora u svakom konkretnom društvu imati pečat autohtonosti, jer prenošenje institucija, naročito u nekim oblastima društvenog života, jed-

nostavno nije moguće, odnosno nije efikasno, a često daje i suprotne rezultate.

U tom smislu, Fukujama problematizuje pitanje: da li su institucije i vrijednosti liberalnog zapada zaista univerzalne, ili one predstavljaju izdanak kulturnih navika određenog dijela sjeverno-evropskog svijeta? Odgovor je da je zadatak svake moderne države da svoje aktivnosti usmjeri ka ciljevima koje ljudi, kojima država služi, smatraju legitimnim. Legitimnost se zasniva na skupu dobara kojima ljudi zadovoljavaju svoje fundamentalne potrebe. Prema tome, ni jedna institucija, pa ni država u cjelini, ne smije apsolutizovati ni jedno dobro koje dovodi u pitanje neko drugo osnovno ljudsko dobro; što će reći da princip predmetne razumnosti mora biti zastupljen u svakom slučaju.

U ovom kontekstu autor razmatra slabe strane države: dimenzije državnosti koje nedostaju; spornu ulogu države, djelokrug nasuprot snazi, moć i ekonomski razvoj; potražnju za institucijama; decentralizaciju i diskreciono pravo; odnos zastupnika i zastupanih; eroziju suvereniteta; prevazilaženje nacije-države; demokratsku legitimnost na međunarodnom nivou.

Osnovni nalaz analize autora jeste da institucije predstavljaju ključnu varijablu razvoja, što je naročito značajno za

zemlje koje se nalaze u procesu postsocijalističke transformacije.

Optimalni put u izgradnji institucija jeste smanjenje djelokruga države i povećanje njene uloge. Na tom putu treba pokloniti naročitu pažnju stvaranju autohtone društvene situacije koja bi proizvela *potražnju* za dobrim institucijama i političkim reformama. To je složen zadatak, jer svaki novi institucionalni aranžman stvara pobjednike i gubitnike, tako da dobre ekonomske institucije ne stvaraju uvijek svoju potražnju.

Nedovoljna domaća potražnja za institucijama i reformama koje prate tu potražnju, spada među najkrupnije probleme razvoja postsocijalističkih zemalja. Očigledna raslojenost nastala u postsocijalističkom periodu crnogorskog društva upućuje na ovaj problem. Problem može biti kognitivne prirode, to jest nerazumijevanje dugoročne efikasnosti određenih institucija, a može imati i interesnu komponentu, što gubitnici nastoje da blokiraju promjene i time očuvaju svoju, ničim zasluženu, monopolsku poziciju, koju su stekli u dosadašnjem procesu postsocijalističke transformacije.

U svakom slučaju, knjiga *Građenje države* Frensis Fukujame ima izvanredan teorijski i praktični značaj, značaj jednog angažovanog naučnog djela.

Slobodan Vukićević